

Заклучение. В процессе семантической адаптации слов зачастую происходит изменение семантического объёма слова. Он может расширяться, сужаться, оставаться неизменным. В зависимости от его изменения прототипы и заимствования находятся в различных семантических отношениях: эквивалентности (брэйк-данс и break dancing, хэйтар и hater), сужения значения (брыфінг и briefing), расширения значения (капірайтынг и copywriting). Заимствования развивают дополнительные значения, часто на основе метонимического переноса (бабслей/ бобслей, вейкборд, воркаут, фандом, хэштэг).

1. Encyclopædia Britannica [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.britannica.com>. – Date of access: 07.09.2022.

2. Merriam-Webster Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>. – Date of access: 09.09.2022.

ДА ПЫТАННЯ АБ ВЫВУЧЭННІ АНТРАПОНІМАЎ У МАСТАЦКІМ ТЭКСЦЕ

Асташчанка А.В.,

выпускніца ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт

Ключавыя словы. Уласнае імя, антрапонім, анамастыка, літаратурная анамастыка.
Keywords. Personal name, anthroponym, onomastics, literary onomastics.

Яшчэ са старажытнасці імя ўласнае трапіла пад пільную ўвагу вучоных. Ужо ў антычную пару, калі мовазнаўства толькі зараджалася, спецыфіка ўласных імён займала розумы даследчыкаў мовы. І да сённяшняга часу мовазнаўства распрацоўвае пытанні гэтага лексічнага пласта, вызначаючы яго месца ў сістэме мовы, спецыфіку значэння асобных адзінак, асаблівасці іх функцыянавання ў розных тыпах тэкстаў.

Анамастычная прастора кожнай нацыі знаходзіцца не ў ізаляваным стане, а ў пастаянным узаемадзеянні з анамастычнымі прасторамі іншых моў і такім чынам прыкметна ўзбагачаецца, бо пастаянна адбываецца “міграцыя” ўласных імён. Але нават калі разглядаць анамастычную прастору ізалявана, можна заўважыць, што з цягам часу яна перажывае змены: уласныя імёны набываюць асацыяцыі, змяняюць ролю, значэнне. Як неад’емная частка рэальнага свету ўласныя імёны адлюстроўваюцца ў мове мастацкай літаратуры. *Актуальнасць* артыкула бачыцца ў неабходнасці апісаць вопыт тэарэтычных напрацовак, прысвечаных вывучэнню ўласных імён, што функцыянуюць у мастацкім тэксце. *Мэта* – выяўленне стану даследаванасці пытання аб ролі антрапонімаў у мове мастацкім тэксце.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для даследавання з’яўляюцца тэарэтычныя працы айчынных і расійскіх анамастаў, прысвечаныя вывучэнню ролі антрапонімаў у мастацкім тэксце. Выкарыставаны апісальны і аналітычны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. Г.М. Дзеравяга слушна заўважае, што “адмысловая будова сэнсу, якую дэманструюць анімічныя адзінкі, дазваляе ім у структуры паэтычнага тэксту знайсці сваю лакуну: імя ўласнае ў паэтычным тэксце заўсёды выступае ў якасці сігнала, які прыцягвае ўвагу, якую б функцыю ні выконвала, нязменна выступаючы ў ролі моцнай сэнсавай пазіцыі” [2, с. 15].

У.М. Міхайлаў адзначае, што “дадзеная лексічная група [антрапонімы] займае асаблівае месца сярод маўленчых сродкаў, якія фарміруюць вобразную сістэму твора, і заслугоўвае спецыяльнай увагі. Анамастычныя катэгорыі найболей спецыфічныя з усіх кампанентаў маўленчай тканіны літаратурнага твора, бо складаюцца з вельмі неаднароднага матэрыялу з пункту гледжання ступені агульнанароднасці і семантыка-словаўтваральнай аказіяльнасці, абраных і змадэляваных пісьменнікам уласных імён” [5, с. 73].

Як выказваецца ў сваёй працы “Імя ўласнае ў мастацкім тэксце” В.І. Фанякова, уласныя імёны займаюць асаблівае месца ў слоўнай палітры мастацкага твора. “Яны выступаюць у кожнага вялікага пісьменніка як асабліва прыкметны, семантычна і стылістычна

маркіраваны экспрэсіўны сродак, яркая прымета стылю. Уласныя імёны ў мастацкім творы адыгрываюць важную ролю, бо пазначаныя імі аб'екты ўдзельнічаюць у пабудове і развіцці маўленчай і літаратурнай кампазіцыі тэксту, у выяўленні ўсіх мастацкіх сэнсаў і светапогляду аўтара" [7, с. 34].

Усе ўласныя імёны пэўнага мастацкага тэксту складаюць анамастычную прастору тэксту, яе склад, адбор і ўзаемадзеянне імені ўласнага з кантэкстам вызначаецца законам жанру і мастацкага метаду пісьменніка. "У кожнага аўтара ствараецца і жыве ў тэкстах свой унікальны анамастычны свет, які выражае мастацкія ідэі пісьменніка разам з іншымі сродкамі моўнага стылю. Неабходна памятаць, што ўсякае імя ў семантычным фокусе ўяўляе сабой загадку, шыфроўку, якую неабходна раскрыць, абапіраючыся на агульнамоўныя і псіхалагічныя канатацыі ўласных імён у свядомасці народа і эстэтычныя задачы пісьменніка" [7, с. 38].

Па ўжыванні ўласных імён у мастацкім тэксце існуюць розныя класіфікацыі. Напрыклад, з пазіцый вобразнай характарыстыкі і сюжэтнага функцыянавання антрапонімы ў мастацкім тэксце могуць быць раскласіфікаваны на вялікія групы. Можна ў адну групу ўключыць паэтонімы, якія непасрэдна садзейнічаюць раскрыццю зместу твора: імёны галоўных і другарадных дзейных асоб, назвы месцаў дзеяння і інш. У другую групу ўвойдуць онімы, што апасродкавана раскрываюць змест твора, якія ўскосна прымаюць удзел у агульнай вобразнай характарыстыцы: гістарычныя ўласныя імёны, імёны літаратурныя, а таксама іншыя ўласныя імёны, што ў кантэксце мастацкага твора ствараюць своеасаблівы "культурны" фон твора, які неабходна ўлічваць пры агульнай ацэнцы мастацкага тэксту. Несумненна, што для літаратурнай анамастыкі найбольшую цікавасць выклікае першая група антрапонімаў, але не ўлічваць спецыфіку другой групы таксама нельга, бо без гэтых найменняў будзе страчана частка анамастычнай прасторы, неабходная як дадатковая крыніца для паўнаты інфармацыі.

Аналізуючы анамастыку рускай літаратуры XVIII–XIX стст., У.М. Міхайлаў [6, с. 48] прапанаваў падзяліць паэтонімы на наступныя разрады:

1. Імёны, якія валодаюць функцыяй "семантычнай характарыстыкі": Праўдзін, Взяткін, Ворчалкіна, Вершкачоў і інш.

2. Імёны, што ажыццяўляюць "агульнаэкспрэсіўную" функцыю: Яечня, Пустапузаў, Падшчыпа і інш.

3. Імёны, якія ажыццяўляюць функцыю ўказання на сацыяльную, нацыянальную прыналежнасць: Нямцоў, Князеў.

4. Рэальныя гістарычныя імёны персанажаў мастацкага твора, якія не «стварае» мастак: Пацёмкін, Кацярына.

Аналізуючы бінарныя апазіцыі ўласных імён у анамастычным полі мастацкага твора, В.І. Фанякова групуе паэтонімы па наступных асноўных пазіцыях:

а) па спецыфіцы дэнататыўнага значэння ўласных імён у агульным называнні нацыянальнай мовы і ў анамастычнай прасторы мастацкага тэксту. Тапонімы – урбанонімы, асабістыя імёны – прозвішчы, мянушкі і г.д.);

б) па спосабе мастацкай намінацыі ў мастацкіх тэкстах (апазіцыя: узуальныя і аказіянальныя лексічныя сродкі з улікам кантэкстуальных і індывідуальна-аўтарскіх падыходаў);

в) па суадносінах імён уласных у паэтычнай анамастыцы з нацыянальнымі імёнамі мовы народа (апазіцыя: рэальныя – выдуманая, частае – рэдкае, саслоўнае – пазаслоўнае пры характарыстыцы антрапонімаў) [7, с. 39].

С.М. Мезенін на матэрыяле анамастыкі драматычных твораў В. Шэкспіра [3] вылучае наступныя групы імён:

а) рэальныя імёны гістарычных асоб;

б) звычайныя імёны (англійскія, французскія і інш.);

в) стылізаваныя імёны, вызначаныя жанрава-стылістычнымі асаблівасцямі твора;

г) "размоўныя" імёны, у асноўным мянушкі.

У аснове класіфікацыі антрапонімаў неабходна ўлічваць адзінства працэсу "рэальная анамастыка – аўтар – літаратурная анамастыка", які адыгрывае дамінуючую ролю

пры стварэнні мастацкага тэксту. Гэта дазваляе вылучыць у паэтычнай анамастычнай прасторы наступныя разрады антрапонімаў:

- 1) гістарычныя ўласныя імёны для гістарычных персанажаў, месцаў, падзей у мастацкім тэксце;
- 2) гістарычныя ўласныя імёны для выдуманых аўтарам мастацкіх вобразаў;
- 3) агульнаўжывальныя імёны і назвы нацыянальнай анамастыкі для выдуманых аўтарам мастацкіх вобразаў;
- 4) паэтонімы выдуманых вобразаў, створаных па мадэлях нацыянальнай анамастыкі (паўрэальныя імёны);
- 5) аўтарскія антрапонімы, створаныя для ўзмацнення экспрэсіі імені пры характарыстыцы мастацкай выявы без уліку спецыфікі нацыянальнай анамастыкі;
- 6) выдуманыя паэтонімы для нерэальных мастацкіх вобразаў, якія не маюць прамой суаднесенасці з аб'ектыўнай рэчаіснасцю.

Цікавасць да гэтай складанай, але тым не менш займальнай сістэмы, якая існуе ўнутры мастацкай літаратуры, абумоўлена тым, што "імёны і назвы з'яўляюцца неад'емным элементам формы мастацкага твора, складнікам стылю пісьменніка, адным са сродкаў, якія ствараюць мастацкі вобраз. Яны могуць несці ярка выяўленую сэнсавую нагрузку, валодаць утоеным асацыятыўным фонам, мець адмысловае гукавое аблічча; імёны і назвы здольны перадаваць мясцовы каларыт, адлюстроўваць гістарычную эпоху, да якой адносіцца дзеянне мастацкага твора, валодаць сацыяльнай характарыстыкай" [1, с. 4].

Распрацоўкамі ў галіне анамастыкі, літаратурнай антрапаніміі займаецца шэраг навукоўцаў. Сярод іх – В.І. Фанякова, якая ў працы "Імя ўласнае ў мастацкім тэксце" [7] раскрывае статус і праблемы літаратурнай (паэтычнай) анамастыкі як новай комплекснай дысцыпліны, што ўзнікла на стыку анамастыкі са стылістыкай, паэтыкай, семантыкай і лінгвістыкай тэксту; праца пабудаваная на матэрыяле аналізу літаратурных твораў і ўласных распрацовак аўтара, прысвечаных даследаванню мовы твораў рускіх пісьменнікаў XIX – XX стагоддзяў.

Сярод айчынных прац адзначым манаграфію "Віцебшчына ва ўласных імёнах: мінулае і сучаснасць" [4], у якой даследуецца сучасны стан і гістарычнае фарміраванне розных формул называння жыхароў Віцебшчыны XVI – XXI стст., аналізуецца структура прозвішчаў, сучасны імянік беларусаў, яго склад і асаблівасці змен, сістэма называння асоб мужчынскага і жаночага полу.

Пытаннімі антрапаніміі сёння займаюцца таксама Г.М. Мезенка, В.В. Шур, Г.М. Дзевяга, Г.К. Семянькова, Л.В. Жураўская, К.А. Зайцава, У.М. Калінкін, Г.Я. Парамонава і інш.

Заклучэнне. Такім чынам, уласнае імя ў мастацкім тэксце стала аб'ектам увагі даследчыкаў адносна нядаўна. Шэраг прац, прысвечаных вывучэнню месца і ролі антрапонімаў у творах мастацкай літаратуры, сведчыць пра іх асаблівую, спецыфічную ролю.

1. Горбаневский, М.В. Ономастика в художественной литературе : филол. этюды / М.В. Горбаневский. – Москва : Изд-во Университета дружбы народов, 1988. – 87 с.

2. Имя собственное в художественном тексте: учебно-методическое пособие / авт.-сост. А.Н. Деревяго. – Витебск: УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2008. – 195 с. URL: <https://rep.vsu.by/bitstream/123456789/2379/5> (дата звароту: 04.09.2022).

3. Мезенин, С.М. Стилистическая функция личных имен в драматических произведениях Шекспира / С.М. Мезенин // Вопросы теории английского языка. – М., 1975. – С. 40.

4. Мезенка, Г.М. Віцебшчына ва ўласных імёнах: мінулае і сучаснасць: манаграфія / Г.М. Мезенка, В.М. Ляшкевіч, Г.К. Семянькова. – Віцебск: Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава, 2006. – 222 с. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/2404> (дата звароту: 05.09.2022).

5. Михайлов, В.Н. О роли собственных имен в литературном творчестве (на материале антропонимов в романе А.С. Пушкина «Евгений Онегин») / В.Н. Михайлов // Вопросы русской литературы. Вып. 2 (28). – Львов, 1976. – С. 67–76.

6. Михайлов, В.Н. Собственные имена персонажей русской художественной литературы XVIII и первой половины XIX в., их функции и словообразование : дис. ... канд. филол. наук / Михайлов Всеволод Николаевич. – Москва : МГПИ им. В.И. Ленина, 1955. – 591 с.

7. Фанякова, О.И. Имя собственное в художественном тексте: учеб. пособие / О.И. Фанякова. – Л.: ЛГУ, 1990. – 103 с.